

ANMELDELSER

FRISK SELVBEVIDST FEMINISTISK LÆREBOG OM SPROG OG KØN

Ann-Catrine Edlund, Eva Ersson og Karin Milles: Språk och kön. Norstedts Akademiska Förlag, 2007. 256 sider. Pris: 181 SKR.

Språk och kön er en lærebog, der henvender sig til studerende på læreruddannelsen i sprogvidenskab, journalistik, jura og kønsstudier. Bogen, der introducerer sig selv som den første af sin art i en svensk kontekst, har som intention at problematisere og teoretisere hverdagserfaringen af sprog og køn med afsæt i en konkret virkelighed, som læseren kan knytte til sin egen sproglige erfaring.

Språk och kön består af tolv kapitler fordelt på tre hoveddele med titlerne *Språk och kön*, *Språkhandlingar i livets skiftande praktikgemenskaper* og *Tre perspektiv på språk och kön*. I den første del præsenteres bogens begreber om sprog og køn. I anden del fremlægger og sammenfatter forfatterne en række undersøgelser af samtalsituationer struktureret efter praksisfelter, og de når således både igennem private samtaler, diskussionen i klasseværelset, ansættelsessamtaler og møder, og den offentlige debat i politik og medier. I den sidste del sættes der fokus på dialekt, køn, identitet og sproglig sexism. Desuden bliver relationen mellem sprog, seksualitet og køn blotlagt ved at angribe problemstillingen "hvad har seksualitet med sprog og køn at gøre?" fra forskellige vinkler.

Bogen afsluttes med spørgsmålet "Hvordan er forandring mulig?" Den har således ikke blot en teoretisk, men også en praktisk og handlingsorienteret feministisk dagsorden.

Kapitlerne er struktureret således, at det enkelte kapitel indledes med en præsentation af den aktuelle problemstilling, og herefter redegøres der for vinkler på den og centrale analyser af den. Hvert kapitel afsluttes med kommenterede anbefalinger til videre læsning, samt spørgsmål som lægger op til læserens personlige refleksion. De teoretisk orienterede kapitler er udstyret med faktabokse, der præsenterer centrale analytiske kategorier, f. eks. "Om sprogbeskrivning", "Om biologi og biologism", "Om enköns- og tvåkönsmodellen". De videnskabelige forudsætninger for de vigtigste undersøgelser, der inddrages i bogen, præsenteres i såkaldte metodebokse, f. eks. "Samtal inom parrelationen – Fishman 1978", "Humor och kön – Ohlsson 2003", "Anställningsintervjun – Adelswärd 1988".

Samlet set kan bogens videnskabssteoretiske udgangspunkt karakteriseres som konstruktivistisk. Sproget opfattes som dynamisk og situeret, og dets sprogbrugere som både skabte af sproget og skabere af sprog og verden. Det hedder således: "Eftersom språk är dynamiskt och performativt har det, som vi säger, våra dagliga språkliga gärningar, betydelse för hur vi uppfattar världen. Språkhandlingar är meningsskapande processer som förmedlar vår syn på företeelser och skapar förväntningar och attityder,

som lätt reproduceras” (s. 24f.).

På tilsvarende vis er køn ikke noget, man er eller har, men noget som konstrueres og gøres. Forskel, magt og dominans er brikker i konstruktionen af køn. Forfatterne mener, at disse perspektiver først får deres rette betydning, når mennesket anskues som medproducent af sig selv og sin egen verden. De skriver: “Mänskighetens historia är dock ett bevis för att allt är stätt i ständig rörelse, samhällen utvecklas, människor förändras, värderingar ruckas. Och motorn i denna rörelse är just människan, individen, enskilt och tillsammans med andra” (s. 41).

De tre forfattere til *Språk och kön* er Ann-Catrine Edlund, der er dr. fil. i nordiske sprog ved Institutionen för litteraturvetenskap og nordiska språk ved universitet i Umeå, Eva Erson, der er docent i svensk sprog med fokus på køn ved Institutionen för svenska, retorik och journalistik ved Södertörns högskola og Karin Milles, der er dr. fil. i nordiske sprog ved Institutionen för nordiska språk ved Stockholms Universitet. Der er altså tale om kapaciteter inden for området. Og det skal bemærkes, at *Språk och kön* er en yderst velstruktureret og pædagogisk bog. De parallelt opbyggede kapitler giver et hurtigt overblik. Er man først blevet bekendt med struktureringen af et af kapitlerne, går det let at orientere sig i de følgende. Fakta- og metodeboksene fungerer glimrende, og de kom-

menterede forslag til videre læsning er fornuftigt selektive. Som lærebog betragtet er der tale om et yderst velfungerende værk.

Alligevel er der en slange i paradiset. De spørgsmål, der stilles til læseren ved udgangen af hvert kapitel under titlen *Frågor att fundera videra över*, forekommer lidt fejlplacerede. Spørgsmålene er fagligt set langt under det niveau, som den foregående forskningspræsentation holder. Derfor havde det måske været en ide med forslag til, hvordan læserne, de studerende, som bogen henvender sig til, kunne udforme miniundersøgelser, og hvilke (videnskabelige) krav, der kan stilles til opgaver af den art.

Metodisk og teoretisk set er bogen fint opdateret og giver et kortfattet, men også klart overblik over væsentlige teoretiske tilgange til studier af såvel køn som sprog. Forfatterne mestrer den svære kunst at præsentere samtidige teorier, der i vid udstrækning hviler på et fælles videnskabsteoretisk grundlag, således at deres særlige indsigter fremstår krystalklare.

Trods det overbevisende teoretiske afsæt er der en lille giftig skorpion i paradiset. Bogens forfattere lægger sig i udgangspunktet op ad et bredt favnende og opdateret begreb, men i praksis anvendes ‘sprog’ i betydningen talesprog eller måske snarere den form for sprog, som den intenderede læser har hverdagserfaring med. Og det er åbenbart, at disse hverdagserfaringer med sprog kun i mindre udstræk-

ning omfatter skriftsprog, som f. eks. virtuelle diskussionsfora. Skal man være lidt krakilsk, så kan det undre, at fiktionens sprog, f. eks. i romaner, digte, spillefilm og tv-serier, der af kulturforskere og ligesindede anses for samtidig at besidde et særligt potentiale for at udfordre det stereotype og naturaliserende og generere ny betydning og mening, kun inddrages en enkelt gang. Den norske forfatter Gerd Brantenberg og hendes roman *Egalias döttré* (1977) nævnes sammen med en lille håndfuld andre betydelige feministiske forfattere som eksempel på ambitioner om “att skapa ett kvinno-centrerat språk som öppnar för möjligheten att beskriva verkligheten ur kvinnors perspektiv” (s.195).

Set fra en dansk vinkel er den åbenlyse feministiske tilgang til emnet usædvanlig i betragtning af, at der er tale om en lærebog, som må antages at have et stort læserpotentiale. At bogen slet ikke tilsører det feministiske udgangspunkt, og at den kønspolitiske dagsorden fremstilles selvindlysende, føles som en befriende provokation i et land, hvor feminisme er noget, der hører fortiden til, og hvor holdninger til videnskab, når de præsenteres for studerende, er smagsdommeri og utidig sammenblanding af politik og videnskab, uagtet at alle ved, at viden er magt.

Til trods for slangen og en enkelt lille skorpion i paradiset, så er *Språk och kön* anbefalelsesværdig både som introduktion til sprog og køn inden for kønsstudier og til køn og sprog inden for sprogstudier. Den er tillige et dejligt frisk

selvbevidst pust. Jeg kan kun ønske *Språk och kön* god vind inden for såvel det svenske som det danske uddannelsessystem.

*Annemette Hejlsed
Ekstern lektor
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab, Københavns
Universitet*

NÅR MÆND BLIVER SYGE

Simon Sjørup Simonsen: Mænd, sundhed og sygdom – Ronkedor-fænomenet. Forlaget Klim, 2006. 189 sider. Pris: 249 kr.

Mænds og kvinders sygdoms- og sundhedsmønstre er forskellige. Det samme gælder middellevetiden, hvor kvinders er længere end mænds. Men det er samtidig kvinder, der har de fleste ‘tabte sunde leveår’, det vil sige, at de år, som kvinder statistisk lever længere, er med sygdom og smerter. Er det noget at stræbe efter? Måske ikke for den enkelte, men de statistiske data på befolkningsniveau bliver vi som forskere ikke desto mindre mere og mere interesseret i at dykke ned i – hvilket i sidste ende også kommer den enkelte til gode. For hvad er egentlig årsagen til, at der er de store forskelle på de to køns sygdomsmønstre og forskel i middellevetid? Vi ved det ikke. Kan den nød knækkes, vil det givet medføre meget større viden, blandt andet om hvordan vi kan forebygge og behandle sygdomme. Og hvis nødden knækkes, og kønsforskellene og deres årsager bliver kendte,

så kan mænd og kvinder behandles med respekt for den forskellige biologi.

Op gennem 1900-tallet var det kvinder, man havde fokus på, når det gjaldt sygdom og sundhed. Der var i denne periode nedsat flere sundhedskommissioner omkring kvinders helbredsforhold, og da middellevetidsudvalget blev nedsat i 1990, nedsatte man også en særlig gruppe omkring kvinders sygelighed og dødelighed. Det var der god grund til, for kvinders middellevetid var drastisk faldende i forhold til middellevetiden i de øvrige OECD-lande. I OECD er sundhed et vigtigt parameter i forhold til, hvor landene placeres på rangstigen, hvad angår vækst og velfærd. Men der er også andre gode grunde til at kvinders helbred har været i fokus. For det er et faktum, at data fra mænd har været normen inden for lægevidenskabens både i forhold til sygdom og sundhed.

Derfor er det ikke mindst inden for sundhedsvidenskab vigtigt at tale om kønsforskelle. Og det er da også med udgangspunkt i de bio-psyko-sociale kønsforskelle, vi lige nu erfarer rigtig meget nyt.

I det nye årtusinde har mandeforskningen så bragt mænds sundhed og sygdom i fokus i Danmark. Internationalt har den været på banen gennem længere tid, også med bidrag fra danske forskere, blandt andet Margrethe Silberschmidt, hvis ‘mande’forskning¹ nu er hyppigt brugt af udenlandske forskere, og i de senere år også af verdensbanken i dennes in-

ternationale strategier om forholdet mellem kønnene og befolkningernes sundhed. Det er derfor helt naturligt og ønskeligt, at der nu kommer en række forskningsprojekter og publikationer, der beskæftiger sig med mænds helbredsforhold, og hvorledes mænd forholder sig til sygdom og sundhed.

En af de publikationer, der nu foreligger, er en omskrevet udgave af Simon Sjørup Simonsens Ph.d.-afhandling fra 2004. Bogen henvender sig ifølge bagsideteksten til “mænd, deres partnere og endelig alle dem, der i kraft af deres profession og funktion kan defineres som behandle-re”. Det var ellers en mundfuld. Jeg skal ikke tage stilling til det politiske i, hvem der kan kaldes behandlere, men jeg finder spørgsmålet om, hvordan man formidler om mænds sundhed og sygdom til den almene befolkning, essentielt.

Bogens forskningsspørgsmål er: “Hvordan konstrueres sundhed, sygdom og maskulinitet i mænds livsverden?” Dette søges besvaret dels ud fra en teoretisk del, dels via 13 kvalitative interviews med mænd fra 30 år og ældre. Alle er fædre. Gennemsnitsalderen er høj, hvilket i og for sig ikke er mærkeligt. For det er med alderen mænd, der ikke har haft medfødte lidelser, bliver syge. De interviewede mænd har alle været legemligt syge. Forfatteren kalder dem super-normale mænd og fremhæver, at de på ingen måde “har en outsiderstatus i forhold til samfundets sociale netværk, men tværtimod formodes at reflektere dette sociale netværk”.

Bogen fortæller om de 13 mænds forhold til sygdom, og forfatteren grupperer mændene i forhold til grader af maskulinitet, med det hegemoniske mandsideal som udgangspunkt. Omdrejningspunkterne er især distancering og autonomi, men også hvilken rolle den pågældende har i forhold til familie og økonomi.

Ronkedoren – den enlige hanelefant, der går bagest i flokken – bruges som metafor. I bogens analyser bruges distancering til både at betegne noget sundt og noget usundt. Men her må jeg protestere, for ikke mindst i den psykologiske litteratur er det vist, at man netop ikke kan afgøre, hvad der generelt er sundt og usundt for den enkelte. Antonovsky beskriver blandt andet distancering som en god mestringstrategi for mange mennesker.² Men det kan man kun finde ud af ved at undersøge, om den hjælper på lidt længere sigt. Idet forfatteren tolker, hvad han mener, er sundt og usundt for de forskellige personer i hans undersøgelser, lægger han en forudsigelse og en moral ind over materialet, som det ikke kan bære. Og ved at lave en helt anden tolkning af distancering end den gængse, roder forfatteren sig ind i noget, der bliver endnu mere meningsløst, som for eksempel: “Mental distancering (psykoanalytisk og psykodynamisk teori)”. Men dette begreb om distancering er – i modsætning til undersøgelsens begreb – et reaktionsbegreb i den forstand, at distanceringen opstår som reaktion på noget, for eksempel sygdom. Ronkedormodel-

lens distanceringsbegreb er et omgangsbegreb (det er deltagerens omgang med sundhed og sygdom og ikke deltagerens reaktion, der er i fokus), selv om reaktioner er en del af omgangen. Når forfatteren så tilmed begynder at tale om, hvorvidt denne distancering er sund eller usund, så er der vist gået helt kuk i begreberne. Jeg synes kort og godt, at der ikke er meget at hente i analyserne af de forskellige kvalitative interviews. Det er der til gengæld i et glimrende kapitel om forskning omkring mænds sygdom og sundhed generelt og senere i mænd og maskulinitet, hvor en del af de, der har arbejdet med maskulinitet, blandt andet Robert Connell, fremhæves og diskuteres. Her kan en udenforstående hente stof til en begyndende forståelse af hvad maskuliniteter er.

Tilbage står spørgsmålet om, hvorvidt dette er en bog, der formidler på den måde oplægget til bogen angiver. Til det er svaret nej. Det lykkes slet ikke. Jeg tror, at enten skal man trykke sin ph.d.-afhandling som det, den er, en forskningsrapport, eller også skal man bryde den helt op og skrive en bog om emnet. Her er der tale om en sammenroding af forskellige ting, der pustes op for at skabe en videnskabelighed, som i denne sammenhæng er unødvendig og derfor medfører en distance i forhold til læseren. Det samme gør brugen af mange af betegnelserne. Hegemonisk bruges for eksempel tidligt uden ordet forklares. Hvis en bog skal nå ud til alle, som det ønskes, skal man ikke tale ned til

sine læsere, men man skal være nuanceret i sit sprog og sine forklaringer. Her tror jeg, den almindelige læser falder fra. Ærgerligt, for vi behøver mere solidt underbygget forskning inden for dette felt.

NOTER

1. På engelsk og i forskningssammenhænge bruger man nu betegnelsen ‘masculinities’, som er mere dækkende end mandeforskning, idet den peger på, at der snarere er tale om forskellige mandetyper end blot én mand. I denne bog er dette felt så godt som urørt. Her er det den traditionelle, veluddannede heteroseksuelle mand, som er i fokus.
2. Se for eksempel Antonovsky, A.: *Helbredets mysterium. At tåle stress og forblive rask*. Hans Reitzels forlag, 2000.

Birgit Petersson, speciallæge i psykiatri og lektor i medicinsk kvinde- og kønsforskning, Det Sundhedsfaglige Fakultet, Københavns Universitet.

THE GENDERED GLOBAL

Janet Mancini Billson and Carolyn Fluehr-Lobban (eds.): Female Well-Being: Toward a Global Theory of Social Change. London and New York, Zed Books, 2005. 432 pages. Price 45\$

Most scholars of global studies accept, implicitly or explicitly, that we are living through an epochal transformation – one that requires us

to rethink our units of analysis, our theoretical lenses and, perhaps, even the intended and unforeseen consequences of our research and policy. However, most contemporary scholarship does not take a particularly gendered analysis of social changes leading into and through 'the global' moment. Decades after feminist scholarship has demonstrated the gendered nature of Enlightenment discourses (some calling for reform and others abandoning them in repugnance), globalization scholars have rarely taken on 'the gendered global.' Yet, through our study of global assemblages, we know that "global forms have a distinctive capacity for de-contextualization and re-contextualization, abstractability and movement, across diverse social and cultural situations" (Collier 2006 400). Furthermore, we know that women often lose ground in contexts without context, and that women's bodies tend to resist abstraction in gendered ways. *Female Well-Being: Toward a Global Theory of Social Change* attempts to provide a broad-brush, 'global theory' of women in the last century, but to do so on the basis of case studies of female well-being in diverse contexts.

This book represents an international, collaborative effort between researchers, policy analysts and educators from around the globe. Teams were assembled in various countries to prepare a case study on various aspects of 'female well-being' within that country and to document the dynamics of so-

cial change between 1900 and 2000. These cases, chapters 4 through 14, constitute the empirical material of the book. The European countries studied are Croatia, Iceland and the U.K., the Asian countries are Bangladesh, Japan and Thailand. The African countries are South Africa and Sudan; and American countries are Canada, Colombia and the U.S. Australia and the Middle East are the only regions left out of the book. The editors write that the countries were selected as being "those from which we could learn something uniquely important about gender and social change" (pg. 9). Yet, it is difficult to consider any potential case that could be excluded on the basis of such nebulous criteria. The selection of cases appears to be based on a sample of convenience, a limitation on the potential of the claims toward theory-building and policy prescriptions on the basis of their data alone. However, given the editors' engagement with larger debates on equality and gender, this does not invalidate the cases as making significant contributions toward documentation of local specificity in their own right.

Each of the ten country studies includes interesting examples of gender inequity, although they are almost exclusively descriptive, and the book's analysis is for the most part restricted to the concluding three chapters. While the editors do a remarkable summary of many points of commonality from the cases in the book, they do not ultimately

give us a theoretical perspective that helps us to understand how to think through the extreme diversity of the contexts presented. Women's disadvantage in Canadian hockey is difficult to 'think against' the abduction of Colombian girls who become female combatants at a level more nuanced than patriarchy. Perhaps in fact, that is the point of the text itself, as outlined in chapter 17, that women remain below men's status in all cases; that the impediments to female equality exist as both internal and external factors, and that women are diverse and only by 'understanding, accepting and leveraging our diversity' we will move forward.

'Well-being' is the central concept in the book around which each case study is situated. Drawing on previous work by Uma Narayan and in the tradition of Amartya Sen and Martha Nussbaum's classic theories of freedom and capabilities, this book attempts to use 'well-being' as a means of defining, describing and ultimately comparing women's life situations in markedly different national circumstances. Well-being is multidimensional, extending beyond the material and including the affective, and it should encompass both a sense of absolute inequality and one of relative deprivation. Changes in local women's experiences of gender oppression are presumably linked to international efforts to improve female well-being, but this assertion, unfortunately, remains insufficiently convincing on

the basis of the case studies. It would have been particularly fruitful if the case studies were in sufficient depth to improve our knowledge of how international changes have resulted in greater local gender equity.

Based upon the fundamental assumption that “the entire experience of social change is often fundamentally different in its source, nature and consequences for females compared to males”, the book is a multi-country comparative case study on “the gender differential” (pg. 41). The editors aspire toward a ‘global theory’ of how social change affects female well-being across both space and time. In doing so, they endeavor to “move beyond feminism to a global humanism informed by feminist thought” (pg. 4). Chapter three outlines mainstream theories of global change, with particular emphasis on ‘second wave’ feminism and ‘indigenous feminisms’, which could provide an overview for teaching, with updating that includes the more re-

cent work of postcolonial and critical gender and development feminism. The final concluding chapter, ‘Towards global female well-being’ is one of the strongest in the book and should be helpful for teaching global studies, women’s studies and world politics students. The chapter takes on big ‘malestream’ concepts like ‘democracy’, ‘globalization’, and ‘institutions’ and positions female well-being within them in an accessible way that could be useful for students.

The book is noteworthy for its attempt to set a bold agenda for promoting global female well-being and for speaking to policymakers, development practitioners and so-called ‘stakeholders’ in the global gender debates. Predictably, however, these sections do not make for the most nuanced, interesting, or theoretical reading in the collection. The concluding chapters appear to target different audiences, leading to similar conclusions through diverse routes. Thus, when

read together, they include unnecessary repetition. However, if a reader is not inclined toward a ‘lists and bullet-points’ orientation to the summary, s/he can simply read the following chapter instead. The book’s scope is enormous, and its lofty goals are achieved by the chapters to varying and different degrees. Overall, the book provides a useful contribution toward an inclusive, if fundamentally liberal and policy-oriented, feminist perspective on how to change the world into a better place for women and men.

LITTERATURE

· Collier, Stephen J. (2006): Global Assemblages, in *Theory, Culture and Society*. Vol. 23, pp. 399-401.

*Lisa Ann Richey, Lektor,
Institut for Samfund og
Globalisering,
Roskilde Universitet*